

NIKU Oppdragsrapport 70/2011

Konsekvenser for sjøsamisk bruk av Repparfjorden og sjønære arealer

Konsekvensutredning for planlagt gruvedrift i Nussir
og Ulveryggen i Kvalsund kommune

Einar Eythórsson

Forsidebilde: Repparfjord, Folldal Verk. Foto: Elin Rose Myrvoll

FORORD

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) har fått oppdraget å utrede underpunktet "Sjøsamsk bruk av fjorden og sjønære arealer" under deltema "Konsekvenser for samfunn" i Reguleringsplan med konsekvensutredning for planlagt gruvedrift i Nussir og Ulveryggen i Kvalsund kommune. Deltema "Konsekvenser for samfunn" utredes for øvrig av Bedriftskompetanse AS. Einar Eythórsson har vært prosjektleder for utredningen. I tillegg har Jon Egil Nilsen intervjuet fiskere i området i forbindelse med utredningen. Alma Thuestad har utarbeidet kart over gyteområder og bruksområder (figur 12). Marit Myrvoll har stått for kvalitetssikring av rapporten.

Tromsø 25. mars 2011

Einar Eythórsson
prosjektleder

INNHold

Forord	3
Innhold	4
Figurer	5
1. Innledning	6
2. Metodikk	7
2.1 Vurdering av verdi, omfang og konsekvens	7
2.2 Definisjoner	9
2.3 Datagrunnlag	9
3. Generelt om sjøsamisk bruk av fjorder og sjønære arealer i Finnmark	10
3.1 Kort historikk	10
3.2 Dagens bruk	10
4. Planområdet og det planlagte inngrepet	11
4.1 Alternativer	12
5. Repparfjord/ Riehpovuotna	13
5.1 Sjøsamisk bosetting i Repparfjord/ Riehpovuotna	14
6. Endringer i sjøsamisk ressursbruk og næring i Repparfjord	17
7. Muntlige kilder om endringer i fiske og fjordøkologi i Repparfjord	19
7.1 Om de intervjuede personene	19
7.2 Fisket i Repparfjord på 1900-tallet	20
7.3 Økologiske forhold, fiskeslag og gyteplasser	21
7.4 Perioden 1972-1978 gruvedriftens innvirkning på fisket og fjorden	23
7.5 Situasjonen i dag – planene om gruvedrift	24
7.6 Sammendrag fra muntlige kilder	25
8. Innspill fra sjøsamiske organisasjoner	27
8.1 Styrevedtak fra Bivdi (januar 2011)	27
8.2 Styrevedtak fra Samenes folkeforbund (mai 2010)	27
9. Verdivurdering	29
9.1 Sjøarealene og fiskeressursene	29
9.2 Sjønære arealer	30
10. Omfang og konsekvens	32
10.1 Sjøarealene og fiskeressursene	32

10.1.1. Omfang.....	32
10.1.2 Konsekvens	34
10.2 Sjønære arealer	34
10.2.1 Omfang.....	34
10.2.2 Konsekvens.....	35
10.3. Sammenfatning av omfangs- og konsekvensvurdering.....	35
11. Referanser	37

FIGURER

Figur 1: Verdivurderingsskala (verdi markeres med en pil).....	7
Figur 2: Omfangsvurdering (verdi markeres med en pil).....	7
Figur 3: Konsekvensvifte. Statens vegvesen 2006: 142.	8
Figur 4: Skjema for sammenfatning av konsekvensutredning.....	9
Figur 5: Skisse av planområdet (Nussir ASA 2010). I tillegg til de berørte landarealene er sjøarealene i Repparfjord innenfor planområdet.	11
Figur 6: En skoleklasse i Repparfjord, ca 1910. Foto: Anders Larsen (Tromsø Museums bildearkiv).	13
Figur 7: Utsnitt fra Friis etnografiske kart (1861) for Repparfjord	15
Figur 8: Tegnforklaring for Friis etnografiske kart	16
Figur 9: Fiskehjell i Repparfjord. Foto: Elin Rose Myrvoll	17
Figur 10: Utsikt mot Klubben. Foto: Elin Rose Myrvoll.....	19
Figur 11: Fra Repparfjord. Foto: Elin Rose Myrvoll.....	21
Figur 12: Gyteområder og bruksområder på fjorden. Kilder: Fiskeridirektoratets nettsider og muntlige kilder. Kart: Alma Thuestad, NIKU.	26
Figur 13: Verdisetting av sjøarealer (ikke-prissatte verdier).....	29
Figur 14: Verdisetting av sjønære områder i planområdet (ikke-prissatte verdier).....	31
Figur 15: Sammenfatning av konsekvensutredning; alternativ 1, 2 og 3.	36

1. INNLEDNING

Utredningens fokus er på dagens sjøsamiske bruk av fjorden og de sjønære arealer i planområdet/influensområdet for planlagt gruvedrift i Repparfjord. Dagens bruk og eventuelt endret bruk vurderes i forhold til "Sametingets retningslinjer for endret bruk av meahcci/utmark" og "Sametingets planveileder for sikring av naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv for planlegging etter plan- og bygningslovens plandel".

Sametingets retningslinjer for endret bruk av meahcci (utmark) i Finnmark fylke (vedtatt i Sametinget i 2006) gir føringer for hvordan hensynet til samiske interesser skal ivaretas gjennom planarbeidet. Retningslinjene (§ 5) pålegger offentlige myndigheter og Finnmarkseiendommen å vurdere hvilke virkninger et tiltak eller planer vil kunne få for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringer og samfunnsliv. Det presiseres videre at respekt for og hensyntagen til samenes tradisjonelle kunnskaper knyttet til bruken av meahcci skal være en sentral del av grunnlaget for avgjørelser som tas. Retningslinjenes § 7 vektlegger aktiv involvering av samiske interesser, så tidlig som mulig i beslutningsprosessen. *Sametingets planveileder for sikring av naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv for planlegging etter plan- og bygningslovens plandel* (omfatter også konsekvensutredninger) inneholder en ytterligere presisering av retningslinjene, i forhold til Plan- og bygningsloven omfatter den i tillegg sjøarealer, som tradisjonelle fiskeplasser og gyteområder av vesentlig betydning for fiske i samiske kyst- og fjordområder. Planveilederens punkt 6.1 anses som relevant her: "*Kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner skal sikre at endret arealbruk i samiske kyst- og fjordområder ikke medfører irreversibel skade eller ødeleggelse av lokalt fiske av vesentlig betydning for befolkningen i et bestemt område.*"

For å imøtekomme de føringene som ligger i de to ovennevnte dokumentene har utreder kontaktet Bivdi, sjøsamisk fangst- og fiskeriorganisasjon, og foretatt intervjuer av lokale fiskere som kjenner bruken av området.

I og med at utredningens mandat vektlegger sjøsamisk bruk av fjorden, dvs. sjøarealene, er det naturlig å fokusere på konsekvenser av eventuelt sjødeponi for avgangen fra verket i Repparfjorden. For øvrig inkluderes landarealer i tilknytning til sjø, og som har betydning for sjøsamisk bruk.

2. METODIKK

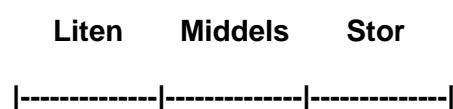
2.1 VURDERING AV VERDI, OMFANG OG KONSEKVENS

Konsekvenser av utbygging (positive og negative) kan være økonomisk målbare (prissatte) eller ikke prissatte konsekvenser som verdisettes ut i fra ikke-økonomiske verdier, som naturverdier og kulturverdier. Verdisetting av arealer i forhold til sjøsamisk bruk innebærer både en økonomisk verdisetting og vurdering av ikke-økonomisk verdi som samisk kulturarv og som naturgrunnlag for samisk kultur og næring. Vurderingene i denne utredningen omhandler ikke-prissatte verdier.

Vurdering av verdi

Verdisetting er gjort i henhold til kriterier angitt i Statens vegvesens *Håndbok 140* (2006).

Følgende verdiskala benyttes:

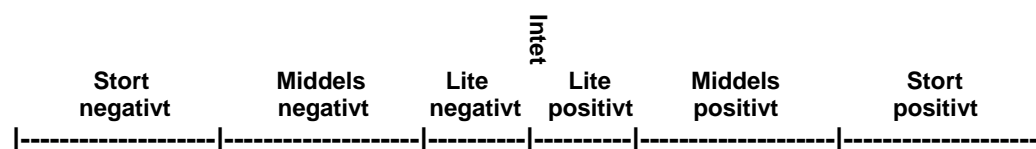

Figur 1: Verdivurderingsskala (verdi markeres med en pil).

Vurdering av omfang

Omfang er en vurdering av hvilke konkrete endringer tiltaket antas å medføre. Tiltakets omfang skal vurderes for definerte verdier som direkte eller indirekte berøres av tiltaket. Kriteriene brukt for å vurdere omfang følger det som er angitt i Statens vegvesens *Håndbok 140* (2006).

Tiltakets omfang angis i henhold til en femdelt skala som vist i figur 2. Figuren skiller imidlertid lite/intet omfang slik at det fremgår om omfanget er lite negativt, intet eller lite positivt.

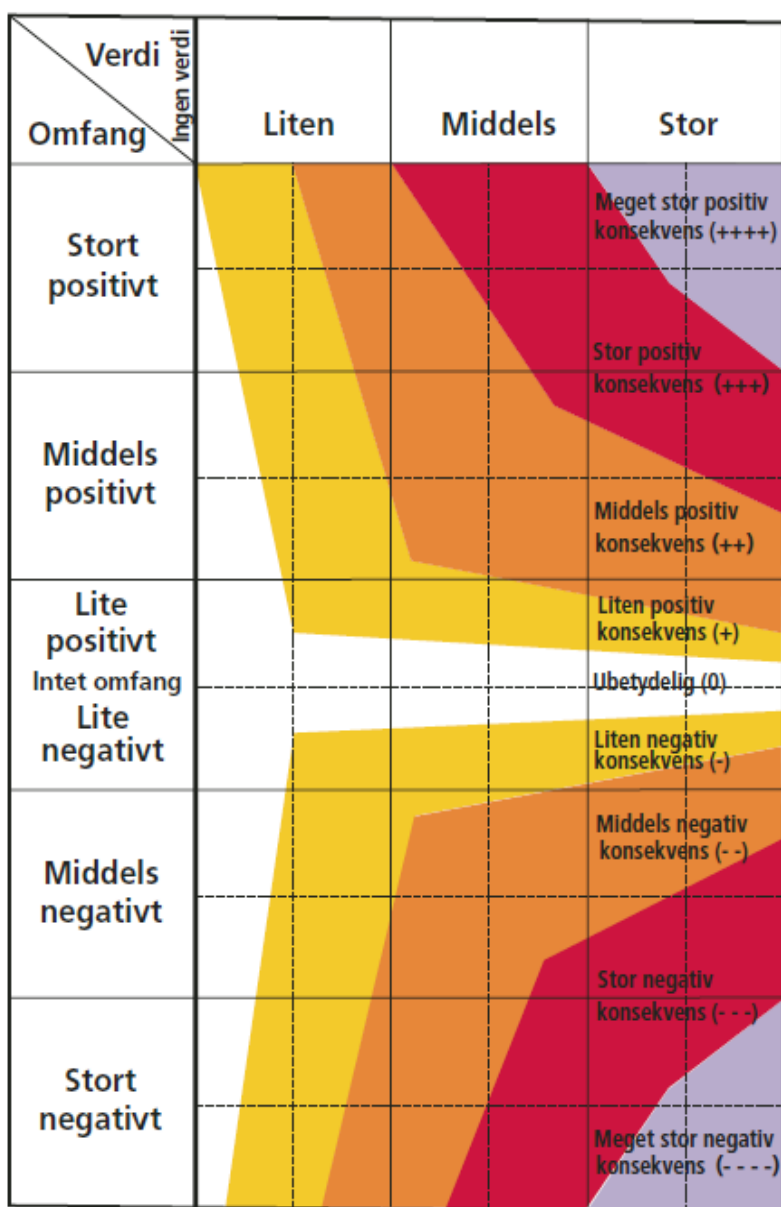

Figur 2: Omfangsvurdering (verdi markeres med en pil).

Konsekvenser

Konsekvenser omfatter de fordeler og ulemper et tiltak antas å medføre i forhold til alternativ 0 (dagens situasjon). Tiltakets forventede konsekvenser (ikke-prissatte konsekvenser) er vurdert gjennom å sammenholde verdi med opplysninger om tiltakets omfang. Konsekvenser for sjøsamisk bruk av Repparfjorden og sjønære arealer avleses ved å sammenholde samlet verdi med de ulike alternativenes samlede virkning, jf. konsekvensvifte (figur 3).

Tiltakets forventede konsekvenser beskrives ved hjelp av en nidelt skala som går fra meget stor positiv konsekvens (++++) til meget stor negativ konsekvens (----). Eksempelvis vil konsekvensene vurderes som liten positiv (+) hvis verdien er middels og tiltakets omfang lite positivt. Konsekvensvurdering for sjøsamisk bruk av Repparfjorden og sjønære arealer er beskrevet, samt illustrert i skjema for konsekvensvurdering, jf. figur 4.

Figur 3: Konsekvensvifte. Statens vegvesen 2006: 142.

Konsekvensvurdering - Sjøsamisk bruk av Repparfjorden og sjønære arealer		
	Alternativ	Alternativ
Verdi		
Verdi		
Rangering		

Figur 4: Skjema for sammenfatning av konsekvensutredning.

2.2 DEFINISJONER

Sjøsamisk bruk av fjorden og sjønære arealer defineres her som *bruk av sjøen og arealer i kystsonen knyttet til tidligere og nåværende sjøsamisk bosetting og næring*. Spor etter tidligere bruk kan utgjøre kulturminner/kulturmiljøer av betydning for samisk kulturarv (jfr. Myrvoll 2009). Bruken av sjøarealer i fjordene til fiske har i nyere tid ikke vært en eksklusiv samisk bruk, bosettingen i fjordene er i mange tilfeller etnisk sammensatt av personer med samisk, kvensk og norsk bakgrunn. Ressursene i fjordene har i tillegg vært brukt både av den fastboende befolkning og fiskere fra andre steder. Den samiske bruken kan derfor også omfatte samiske fiskere fra andre fjorder/lokalsamfunn, i tillegg til de fastboende i den enkelte fjord. En eksakt avgrensning av sjøsamisk bruk, i forhold til annen lokal og ikke-lokal bruk er ikke mulig. Sjøsamisk bruk må derfor ses i sammenheng med sjøsamisk bosetting og generelle trekk ved sjøsamisk ressursbruk og næring, både historisk og i dag. Generelt er det vanskelig å fastslå i hvor stor grad bruken av fjordområdene i dag er sjøsamisk bruk, det gjelder også for Repparfjord. Dagens bruk, både fritidsbruk og næringsbruk, er både samisk og norsk (og kvensk). I fjordområder med etnisk blandet befolkning med et betydelig samisk innslag må man gå ut i fra at dagens bruk også omfatter sjøsamisk bruk, selv om det ikke lar seg kvantifisere eksakt. I den grad samisk bruk, og ressurser som utgjør en del av naturgrunnet for samisk næring og kultur, har krav på en forsterket beskyttelse kan dette være av prinsipiell betydning.

2.3 DATAGRUNNLAG

Vurderingen av sjøsamisk bruk av fjorden og de sjønære arealer i Repparfjord bygger på både skriftlige kilder om tidligere bruk, tilgjengelig statistikk og muntlige kilder fra intervjuer med lokale informanter.

3. GENERELT OM SJØSAMISK BRUK AV FJORDER OG SJØNÆRE AREALER I FINNMARK

3.1 KORT HISTORIKK

Den sjøsamiske næringstilpasningen i Finnmark, slik den fremsto inntil ca. midten av det 20. århundre, var basert på en allsidig og ekstensiv bruk av naturressurser på sjø og land; vanligvis en kombinasjon av husdyrhold, utmarkshøsting (utmarksslåtter, jakt, innlandsfiske og bærplukking m.m.) og fiske i sjøen, sjølaksefiske inkludert. Fangst av sel og småhval var også av stor betydning i mange fjordstrøk. Fisket kunne være både hjemmefiske i fjorden og sesongfiske i fiskeværene på kysten. De viktigste artene i fjordfisket var torsk og sei, men andre arter som flyndre, kveite, laks og sjørøye kunne også ha stor betydning. Husdyrholdet var i stor grad basert på høsting av utmark, utmarksslåtter og tilleggsfôr fra skogen og strandsonen (tang og tare) samt bruk av fiskeslo som ble kokt sammen med høy og tang/tare. Dyrking av innmark ble ikke utbredt i sjøsamiske områder før etter andre verdenskrig.

Utmarkshøstingen varierte etter de lokale forhold; høsting av utmarksslåtter, jakt, fiske i vann og elver, bærplukking og torvskjæring har vært de viktigste formene for utmarkshøsting.

For sjøsamere som drev hjemmefiske i fjordene i kombinasjon med husdyrhold og utmarkshøsting har torskesesongen på etterjulsvinteren vært den viktigste perioden for fiske, da torsken kommer inn i fjordene for å gyte. Fjæresonen/kystsonen ble brukt til høsting av blant annet fjæremakk og skjell til agn, tang og tare til dyrefôr, fiske med landnot samt sjølaksefiske med garn og kilenot. Næringstilpasningene i sjøsamiske bosettingsområder har gradvis endret seg i takt med samfunnet for øvrig. Fjordfiske, inkludert sjølaksefiske, opprettholdes mange steder som en viktig inntektskilde mens husdyrholdet gradvis har gått tilbake. Sjøsamisk bruk av fjordene i dag inkluderer også fritidsbruk eller høsting for matauk, og det kan være vanskelig å trekke en eksakt grense mellom næringsbruk og fritidsbruk.

3.2 DAGENS BRUK

I dag er det slutt på høsting av utmarksslåtter, torvskjæring, høsting av tang og tare til dyrefôr og høsting av fjæremakk og sil til agn. Fjordfiske i kombinasjon med lønnet arbeid eller annen inntekt er fortsatt aktuelt, sjølaksefiske inkludert. Utmarkshøsting som jakt og ferskvannsfiske har i dag karakter av fritidsaktiviteter, men i mange tilfeller kan det være vanskelig å trekke en eksakt grense mellom fritidshøsting og høsting til matauk/husholdningsbruk.

Verdien av ressursbruken må ses både i økonomisk sammenheng og i forhold til ivaretagelse av samisk/lokal kulturarv og tradisjon. Denne forståelsen ligger til grunn for Sametingets retningslinjer for endret bruk av meahcci/utmark og Sametingets planveileder for sikring av naturgrunnet for samisk kultur (se ovenfor). Forståelsen av at naturressursene i de samiske bosettingsområder utgjør det materielle grunnlaget for samisk kultur innebærer at statens forpliktelse til "å legge til rette for at samene kan sikre og utvikle sitt språk, kultur og samfunnsnivå" (Grunnlovens § 110a) også omfatter en spesiell forpliktelse til å ivareta ressursene i disse områdene (jfr Smith 1990).

4. PLANOMRÅDET OG DET PLANLAGTE INNGREPET

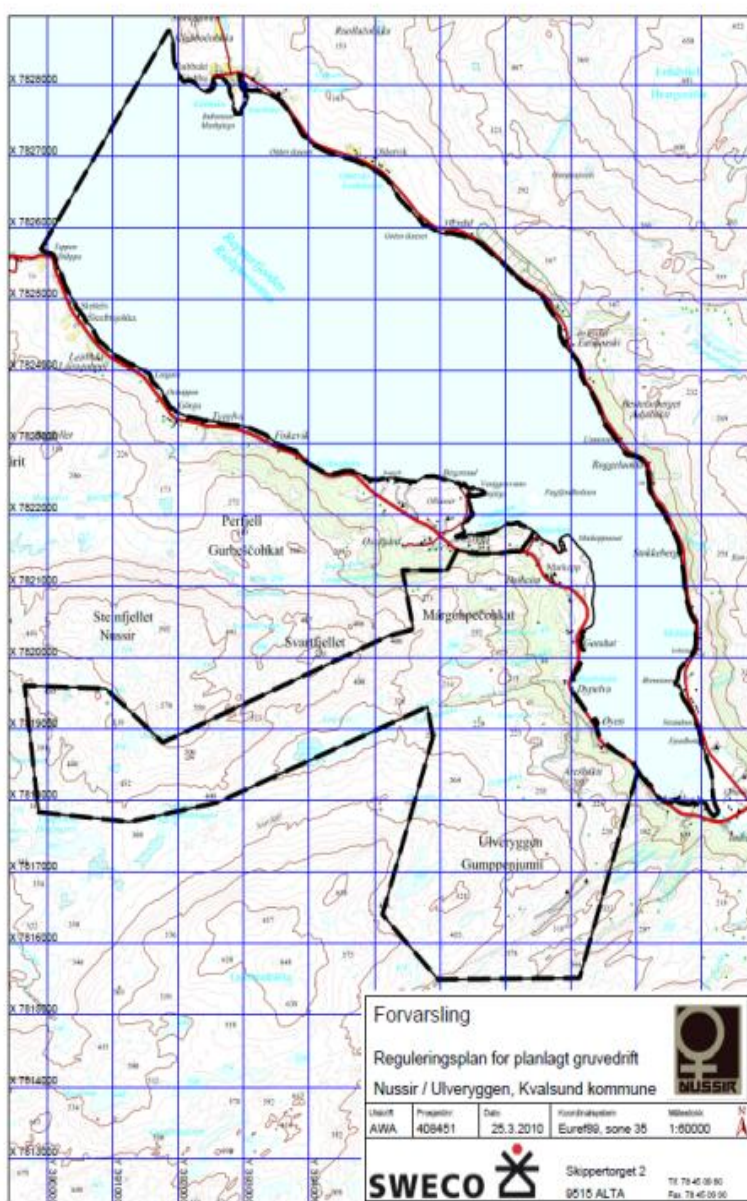
Nussir ASA har overtatt rettighetene til utvinning av mineraler i områdene ved Nussir og Ulveryggen i Repparfjord, Kvalsund kommune. Tre delområder på henholdsvis 4 500 dekar, 23 000 dekar og 28 000 dekar er godkjent av Direktoratet for mineralforvaltning som undersøkelsesområder mens et areal på ca. 3 300 dekar er godkjent som utvinningsområde. Nussir ASA planlegger underjordisk drift, dagbrudd er ikke aktuelt. Overskuddsmassene fra uttaket planlegges deponert enten som landdeponi eller sjødeponi i Repparfjorden evt som en kombinasjon av både land- og sjødeponi (SWECO 2010). Fjellområdene som inngår i planområdet er en del av et sammenhengende fjellområde som strekker seg sørover mot Sennalandet. De planlagte gruveområdene strekker seg langs sørsiden av fjellene Nussir og Svartfjellet, samt store deler av fjellområdet Ulveryggen (SWECO 2010).

Planområdet utgjør et areal på totalt 63 175 dekar, Herunder utgjør landarealet 25 075

dekar. De resterende 38 100 dekar utgjør sjøareal, nærmere bestemt del av Repparfjorden innenfor aksen fra Tappen til Storklubben. Repparfjorden er i sin helhet tatt med i planområdet og hele fjorden skal inngå i konsekvensutredningen.

Lokalisering av et eventuelt sjødeponi er ikke endelig avklart, men undersøkelser så langt peker på et dypområde utenfor Markoppneset som mest egnet. Landområdene som inngår i planområdet omfatter fjellpartiet Ulveryggen og sørsiden av Svartfjellet/ Nussir og Svartfjellet, samt dalsiden ned mot Repparfjorden som vist på figur 5.

Området avgrenses av rv. 94 fra Fæg fjord øst til Markop hvor grensen er trukket helt ned mot sjøen.

Figur 5: Skisse av planområdet (Nussir ASA 2010). I tillegg til de berørte landarealene er sjøarealene i Repparfjord innenfor planområdet.

Fra og med Markop til like øst for Arisberget øst for Folldal verk er områdene helt ned til sjøen også tatt med (SWECO 2010:11).

Nøyaktig lokalisering av påhugg for forekomsten Nussir er ikke endelig avklart. Påhugget bør være nært området hvor begynnelsen av forekomsten er funnet i dalsiden sør for Markop (SWECO 2010:34). Ifølge planprogrammet er det mest sannsynlig at påhugget legges nær Dypelva, mens de tekniske utredningene i etterkant har vist at påhugg inne på industriområdet på Øyen kan være mer aktuelt.

4.1 ALTERNATIVER

Lokalisering av oppredningsverk er ikke endelig avklart, det er aktuelt å bruke eksisterende oppredningsverk ved Folldal verk, men en lokalisering på Markoppneset blir likevel vurdert som aktuell (SWECO 2010:35). Et verk ved påhugg eller nær malmen vurderes ikke lenger som aktuelt.

Planprogrammet skisserer tre alternative deponeringsløsninger for avgangsmasser; sjødeponi i fjorden, landdeponi og et sjødeponi kombinert med deponering i uttømte gruver i Ulveryggen-feltet. Det sistnevnte alternativet er bare aktuelt etter at Ulveryggen-feltet er uttømt. Lokalisering av eventuelt sjødeponi er ikke endelig avklart, men undersøkelser så langt peker på et dypområde utenfor Markoppneset som mest egnet. Alternativet med landdeponi er skissert i planprogrammet (side 35) med en deponidam i området rett vest for Geresjohka til Langvatnet, i ca. 200 meters høyde over havet. Deponivolumet er beregnet til 20- 25 millioner kubikkmeter.

I og med at flere ulike alternativer holdes åpne i planprogrammet, ligger det i utgangspunktet an til at flere ulike alternativer må utredes, med tanke på lokalisering av påhugg, oppredningsverk og deponi. 0- alternativet (uten gruvedrift) består også av to alternativer; med eller uten ny 420 kV kraftledning. Når det gjelder sjøsamisk bruk av fjorden og sjønære arealer er det naturlig at hovedvekten ligger på sjøarealene, slik at konsekvensene av de ulike deponeringsalternativene blir tillagt størst vekt. I forhold til konsekvenser for sjøsamisk bruk er det vanskelig å gradere lokaliseringalternativene for påhugg og oppredningsverk. Det samme gjelder for så vidt de to 0-alternativene, med og uten ny kraftlinje.

Alternativer:

Alternativ 0a uten ny 420 kV kraftledning

Alternativ 0b med ny 420 kV kraftledning

Alternativ 1, med sjødeponi

Alternativ 2, med landdeponi

Alternativ 3, med kombinasjon av landdeponi og sjødeponi (sjødeponi kombinert med gjenfylling av gruveganger i Ulveryggen).

Alternativene 1, 2 og 3 kan spesifiseres nærmere som 1a, 1b osv. ut fra alternative lokaliseringsløsninger for påhugg og oppredningsverk. I denne utredning har vi ikke hatt grunnlag for å gradere lokaliseringalternativene i forhold til konsekvenser for sjøsamisk bruk.

5. REPPARFJORD/ RIEHPOVUOTNA

Repparfjord / Riehpovuotna er en relativt beskyttet fjord lokalisert innenfor Kvaløya i Finnmark. Fjorden har åpninger mot Kvalsundet mot sørvest og Sammelsundet mot nordøst. Fra Repparfjordbotn til åpningen mot Kvalsundet er det ca 13 km. Det er totalt 6 eneboliger/våningshus og 16 fritidsboliger innenfor planområdet. Annen nærliggende bebyggelse er i Fægfjord (9 eneboliger og 13 fritidsboliger), øst for Fægfjord, nord for rv. 94 (9 fritidsboliger) og Elvesletta (4 boliger, 8 fritidsboliger og to småbruk). Tettstedet Kvalsund ligger like vest for Repparfjordmunningen.

Repparfjord er en av 21 vedtatte nasjonale laksefjorder. Repparfjordelva, som regnes som en av Norges beste lakseelver munner ut i bunnen av Repparfjorden. Repparfjordelva har status som nasjonalt laksevassdrag. Kvalsundelva munner ut i den ytre delen av Repparfjordmunningen, ved Kvalsund tettsted. Begge elvene har bestander av sjørørret og sjørøye i tillegg til laksebestandene.

Repparfjord har tidligere vært regnet som en god fiskefjord, både for lokale fjordfiskere, fiskere fra nærliggende områder og i perioder også for tilreisende fiskere. Store mengder sild og sildeyngel ble fisket i Repparfjord på 1950-tallet og tidlig på 1960-tallet. Sildebestanden kollapset på slutten av 1960-tallet, men etter at den tok seg opp igjen har det igjen vært ansamling av sild i fjorden i de senere år (Kvalsund kommune, innspill til planprogram). Ifølge lokale fiskere var det tidligere et gytefelt for torsk innerst i fjorden, men det er nå forlatt, til fordel for et nytt gytefelt nord for Fægfjordholmen.

Figur 6: En skoleklasse i Repparfjord, ca 1910. Foto: Anders Larsen (Tromsø Museums bildearkiv).

5.1 SJØSAMISK BOSETTING I REPPARFJORD/ RIEHPOVUOTNA

Friis etnografiske kart fra 1861 viser en samisk befolkning i indre del av Repparfjord (Riehpovuotna) og en hovedsakelig kvensk befolkning i de ytre deler (figur 7 og 8). Av kartet kan man også lese at den samiske befolkningen behersket norsk og finsk i tillegg til samisk, og at den kvenske befolkningen til dels også behersket norsk og samisk.

I folketellingen fra 1900 er bildet noe endret. Av 120 personer bosatt i kretsen Indre Repparfjord i 1900 ble 75 registrert som samer, 19 som kvenske eller kvensk blandet (7) og 26 som norske eller norsk blandet (4). I Klubben krets på nordsiden ble det registrert 55 personer, hvorav 43 samiske eller samisk blandet (7). Syv ble registrert som kvenske eller kvensk blandet (3) og fem som norske eller norsk blandet (3). I Halsen krets på sørsiden av fjorden ble det registrert 99 personer, hvorav 42 samiske eller samisk blandet (1). Av de øvrige var 27 registrert som kvenske eller kvensk blandet (6) og 30 som norske eller norsk blandet (10). I de tre kretsene til sammen utgjorde dermed samer over halvparten av befolkningen på denne tiden (Mosli 1993). I hvilken grad dette bildet gjenspeiles i dagens befolkning i området lar seg vanskelig dokumentere, men i likhet med befolkningen i mange andre fjordområder i Finnmark, er dagens befolkning i Repparfjord av både samisk, norsk og kvensk opprinnelse.

Figur 7: Utsnitt fra Friis etnografiske kart (1861) for Repparfjord

6. ENDRINGER I SJØSAMISK RESSURSBRUK OG NÆRING I REPPARFJORD

Asbjørn Nesheim publiserte i 1949 en beskrivelse av sjøsamisk næring og livsform basert på samtaler med Anders Monsen i Repparfjord i 1948 (Nesheim 1949). Monsen forteller om sjøsamisk og kvensk bosetting i Repparfjord, fiske, jakt og husdyrhold. Han forteller også om handel med russere (Pomorhandelen) og med reindriftssamer, om bygninger, båter og redskaper, og noe om skikker og folketro blant sjøsamene i Repparfjord. Beskrivelsen har store likhetstrekk med andre samtidige beskrivelser av sjøsamisk bosetting, næring og kultur (Falkenberg 1941, Kolsrud 1955, Larsen 1950).

Figur 9: Fiskehjell i Repparfjord. Foto: Elin Rose Myrvoll

Fiskets betydning som inntektskilde i området kommer til uttrykk i tall over antall fiskere og fiskefartøyer. Jakobsen (1987:46) gjengir antall fiskefartøyer i Repparfjord og Kvalsund i 1965, den gang var det registrert 106 fiskefartøyer i området (tabell 1). De fleste fiskefartøyene var små, under 20 fot, noe som viser betydningen av hjemmefiske på fjorden. I samme tidsrom (1963) var det registrert 104 fjordfiskere på strekningen Brensvik-Kvalsund (Jakobsen 1987:46).

Tabell 1: Fiskefartøyer på strekningen Klubbukt til Kvalsund tettsted i 1965

Sted	Under 20 fot	20-40 fot	Over 40 fot
Klubbukt	31	2	1
Repparfjord	11		1
Fæg fjord	8	3	1
Kvalsund	34	12	2
Til sammen	84	17	5

Antallet fartøyer og fiskere viser viktigheten av fisket i området på denne tiden. Fiskerne i området engasjerte seg også tidlig for bevaring av fiskeressursene med krav om fredning mot aktive fiskeredskaper som not, trål og senere snurrevad. Fiskerne i Repparfjord protesterte allerede i 1919 mot snurpenotfisket etter sild i fjorden, og på 1960-tallet fikk de gjennomslag for forbud mot fiske med aktive redskaper på gyttefelt innerst i fjorden. På 1950- og 60-tallet mobiliserte fiskerne også mot et omfattende fiske etter småsild i Repparfjord.

Tall over antall registrerte fiskere i Kvalsund kommune for årene 1985-2010 viser en sterk tilbakegang i hele perioden (tabell 2). Statistikken er på kommunenivå, men det er åpenbart at fisket i Repparfjord har gått sterkt tilbake, i likhet med Kvalsund kommune for øvrig. Tilbakegangen i perioden 2000 til 2010 er påfallende. I samme tidsrom er det også blitt slutt på fiskekjøp i kommunen. Fiskets betydning som næringsvei og inntektskilde er med andre ord sterkt redusert. Dette kommer også klart fram i muntlig informasjon fra fiskere i området.

Tabell 2: Antall registrerte fiskere i Kvalsund kommune 1985-2010

	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Hovedyrke	83	61	44	44	23	15
Biyrke	47	44	42	30	13	8
Totalt	130	105	86	74	36	23

Kilde: <http://www.fiskeridir.no/statistikk/fiskeri/fiskere-fartoy-og-tillatelser/opplysninger-om-fiskere-fra-fiskermanntallet>

Tilbakegangen i fiskeriaktiviteten indikerer at bruken av sjøarealene og de kystnære landarealene i fiskerisammenheng er sterkt redusert. Vi må her gå ut i fra at det gjelder både sjøsamisk bruk og annen fiskerirelatert bruk.

Figur 10: Utsikt mot Klubben. Foto: Elin Rose Myrvoll

7. MUNTlige KILDER OM ENDRINGER I FISKE OG FJORDØKOLOGI I REPPARFJORD

Som nevnt innledningsvis, er en av forutsetningene i Sametingets retningslinjer for endret bruk av meahcci (utmark) i Finnmark fylke og Sametingets planveileder for sikring av naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsniv for planlegging etter plan- og bygningslovens plandel, at samenes tradisjonelle kunnskap knyttet til bruken av områdene tas med i vurderinger av planlagte inngrep. I forbindelse med denne utredningen har Jon Egil Nilsen intervjuet fiskere i Repparfjord og Revsbotn om utviklingen av fisket i Repparfjord, blant annet i perioden med gruvedrift på 1970-tallet, og om fjordøkologi og mulige årsaker til tilbakegangen i fisket i fjorden. De muntlige beskrivelsene gir et mer nyansert bilde av endringene i fiskeriene i Repparfjord.

7.1 OM DE INTERVJUEDE PERSONENE

Johan Eliassen bor i Kokelv i Kvalsund kommune. Han er født i 1943 og er 67 år gammel. Han har vært fjordfisker i det meste av sitt yrkesaktive liv, men er nå pensjonist. Johan har stort sett fisket i Refsbotn, men har også vært noen sesonger på høstfiske i Repparfjorden. Han har vært aktiv kommunepolitiker, og har flere fiskekompiser fra Repparfjorden som han har kontakt med.

Helge Hansen er født i 1932 og er 78 år gammel. Han bor på Klubben, ytterst ute på nordsiden av Repparfjorden, hvor han har bodd hele sitt liv. Helge Hansen har drevet med forskjellig arbeid, men begynte som fisker i 1947, først som mannskap og senere med egen sjark.

Bjørnar Nilsen er født i 1944 og er 67 år. Han bor på Markopnes, ca. 2.5 km vest for gruveanlegget. Bjørnar er nå pensjonist, men har tidligere vært fisker, både på trål og som fjordfisker, og har arbeidet i gruva i Repparfjord.

Yngve Nilsen er sønn av Bjørnar Nilsen, er født i 1979, og er 32 år gammel. Han har vært fjordfisker siden 2006, og har egen båt, med gruppe 2 kvote. Yngve er også leder i lokallaget av Kystfiskarlaget.

7.2 FISKET I REPPARFJORD PÅ 1900-TALLET

Helge Hansen, Klubben: På 1930-tallet var det mye kobbe, og den gang fantes det nesten ikke fisk inne i fjorden, fordi kobben skremte fisken. Det var dårlige tider. Staten gikk inn med subsidier sånn at folk kunne kjøpe seg tråd til å lage kobbegarn. På den måten kunne folk fiske kobbe, og de fikk en stykkpris for kobben. På den måten berga folk seg. Ute på sundet merka man ikke så mye til kobben.

Jeg begynte som mannskap i 1947 på småbåt, og fisket den gang ute i Samuelsundet. På den tiden var vi lite inne i Repparfjorden. Sesongen starta i januar/februar. Lengre inne kom ikke fisken inn før seinere, og det fisket varte bare noen få uker. Om høsten hyra man seg som mannskap på sildebåter inne på Repparfjorden. Det var mye sild den gang og det ble fiska med not. Sildefisket varte til i begynnelsen av desember, helt til silda seig ut. Inne i fjorden var det fjordatorsk. Skreien holdt seg til lenger ute.

Det var mye sild på Repparfjorden og på 1950-tallet starta stormfiske etter silda. Dette fisket varte langt ut på 60-tallet. Det var en god del notsprengning og silda råtne ned, inne i Repparfjordbotten og innafor Fæg fjordholmen og utover der. Torsken skydde området, og kom ikke inn, i alle fall ikke på sørsiden av Repparfjorden. Gamlingen sa at det blir ikke innsig av torsk det året, og det stemte, og fisken gytte mer inne i sundet.

På 60- og 70- tallet var det 4 fiskebruk i fjorden. Inne i Fæg fjord, her i Klubben og 2 i Kvalsund. Bare her i Klubben ble det levert 350 tonn, litt mindre i Fæg fjord og det samme omtrent i Kvalsund. Til sammen 7-800 tonn, og i tillegg en god del med sei. Det var fisk som ble tatt inne i fjorden og en del utafør. Når fisket gikk tilbake så ble Fæg fjordbruket lagt ned. Fiskesamvirket gikk konkurs og i Klubben ble virksomheta lagt ned i 1973. Det var nedgangstider i fiske fra 1958, til langt ut på 60-tallet. Det var ikke bare her i fjorden, men ute på kysten også. Er ikke sikker på årsaken, men det kan ha sammenheng med sildefiske at det var lite mat for fisken.

En periode først på 1960-tallet var det veldig mye småfallen torsk i fjorden. Fisken var gytemoden når den kun veide litt over kiloen. Det var fjordatorsk, og den var blitt dvergfisk. Dette varte i flere år, men litt etter hvert så ble fisken større igjen. Det ble tatt prøver av fisken, og konstatert at den var gammel. Antakelig så var årsaken matmangel på grunn av kollapsen av silda.

Bjørnar Nilsen, Markopnes: Det var mange fiskere her på 1950-tallet. En 50 robåter og noen sjarker. Før krigen var det 3 fiskebruk bare her i Fæg fjord, og så var det 2 fiskebruk i Kvalsund og 1 i Klubben. Repparfjorden var engang den beste sildefjorden i Finnmark. Det var en stor aktivitet her med sildefiske, notbåta og posebåta, og man kunne nesten gå tørrskodd over fjorden, så mange båter var det.

Johan Eliassen, Kokelv: Før den andre verdenskrig var Repparfjorden beryktet som en rik fiskefjord. Den gang ble det tatt flere hundre tonn med fisk, og den gang brukte dem også slepenot. På 70-80-tallet var det ennå et rikt fiske, spesielt på 70-tallet, men så begynte det å minke. Dem gjorde den feilen at dem gikk ned på maskevidden i garnan, helt ned til 11 omfar, og fiskebestanden ble nedfiska. Jeg husker fra en høst da vi drev med en 37 fots båt med not på Repparfjorden, etter den såkalte sildetorsken. Den største torsken vi fikk var 7 hekto. Da gikk vi derifra. Det ante oss at det var slutten på det rike fisket i fjorden, og etter det så gikk det bare en vei. Men det ble fortsatt fiska der og på fisk som var helt nede i 4 til 5 hekto. På den tiden kjøpte dem fisken på Samvirkelaget i Kvalsund. Jeg kan ikke være sannhetsvitne på at ikke gruvedrifta hadde noe av skylda, i at det gikk tilbake med fiskeriene. Men jeg er helt sikker på at det ble fiska 10-ere av tonn og levert fisk på 4, 5 og 6 hektos fisk. Og det varte ikke lenge før det var slutt. For dem tok opp stammen.

Figur 11: Fra Repparfjord. Foto: Elin Rose Myrvoll

7.3 ØKOLOGISKE FORHOLD, FISKESLAG OG GYTEPLASSER

Johan Eliassen, Kokelv: Som Refsbotn er Repparfjorden en gytefjord, og det var en egen torskestamme der. Det finnes flyndrefelt, og det har vært enkelte båter med snurrevad etter flyndra. Det har ikke vært drevet mye snurrevadfiske i Repparfjorden. Det er mange som har drevet med sjølaksefiske, og til dels har dem fått mye laks, uten at jeg kan si akkurat hvor mye. Skreien bruker ikke å gå inn på fjorden. På yttersia ble det fiska en del av det vi kaller

for bakkargolli på samisk. Det er 3 til 4 kilos, ikke kjønnsmoden skrei. Om våren kan den følge etter lodda.

Helge Hansen, Klubben: Gyteplassene er mest på nordsiden av fjorden, og mer ustabil på sørsiden. Sånn er det i de fleste fjordene. Det har noe med strømmen å gjøre, og naturen og selvfølgelig også botnforholdene. På sørsiden er det mye leirholdig botn.

Fra 1990 begynte torsken å gyte lenger ute, mot tidligere helt inne i fjorden. Ja til og med utafor Klubben, ut mot Samuelsundet. Så har vi et djuphåll, Gargo, midtveis i fjorden. Når det var storsjøtt fikk man mye tare der, og det var vanskelig å bruke garn. Etter hvert som kråkeballan kom til så forsvant mye av taren. Det begynte rundt 1985. Og det hadde nok betydning, for fisken hadde ikke noen steder å gjemme seg da.

Det ble fiska en god del flyndre på vinterstid, og om høsten ble det fisket mye ved Fægfjord, og ved Markopholmen. Flyndra er i den senere tid blitt mye borte. Det ble brukt en del flyndretrål, og snurrevad på sørsiden, og dem trålte en del etter påske. Det var nok muligens en del skadevirkning. Hyse har det hele tiden vært litt av, men også den har gått i mink de seineste årene. Før i tiden gikk også seien inn på fjorden, men det gjør den ikke nå lenger. Det kan også ha sammenheng med sildefiske. Det ble ikke fiska så mye laks på sørsiden, men på nordsiden var det mange bruk. Nå er det bare 7 eller 8 igjen, og dem får brukbart med laks.

Bjørnar Nilsen og Yngve Nilsen, Markoppnes: Det var en god gyteplass helt inne i fjordbotnen på nordsiden. Fisken brukte å komme inn i mars, men den har slutta å gyte der. I de senere år gyter fisken på sydsiden og vest for Fægfjord, ja særlig fra 1990. Av og til kan fisken komme inn på nordsiden eller midtfjords. Det er en dyprenne midt etter fjorden, som fordeler seg i 2, og den ene går helt inn til det gamle gytefeltet. Vi kalte den for korridoren. Det er kysttorsk for det meste, tidligere var det en egen fjordstamme. Tidligere kunne man med juksa, få taretorsk frem med landet, men den er helt borte. Innsiget har kommet seinere i det siste, og av og til ikke før i april. Etter gytinga går torsken ut igjen. Vi vet ikke hvorfor fisken ikke holder seg inne i fjorden, for her er mye åte og sild. Men vi mistenker sterkt forurensinga fra gruvedriften ved Folldal verk.

Så har vi kveiteplasser og flyndrefelt. Det var et godt flyndrefelt her før, helt der inne i fjordbotn. Og her utenfor Fægfjord og rundt holmen er det flyndrefelt. På høsten går flyndra inn på Fægfjorden som er ganske dyp. Det er et oppvekstområde for hyse i Repparfjorden, men sei har det vært lite av i den siste tiden. Det var litt snurrevadfiske her en periode, men nå er det heldigvis forbudt.

Fra Fægfjord har vi en terskel som går over helt til nordsiden av fjorden. Innenfor terskelen er det en strømvirvel. Om våren er elva kraftig og hele fjorden blir nesten som en elv. Man merker elvestrømmen helt ute ved Klubben. Båtene må bakke kraftig på for å holde seg i ro. Båter som sliter seg her, og vrakgods kan man finne igjen ute i Samuelsundet, helt imot Refsnes. Tidevannsstrømmer merker vi ikke så mye til inne i fjorden, men det kan variere litt etter værforhold.

7.4 LAKSEFISKE OG LAKSEOPPDRETT

Helge Hansen, Klubben: På 1980-tallet var det 3 oppdrettslokaliteter for laks. En ved Fægfjord, en her i Klubben og en i Kvalsund. Dem gikk konkurs, og nå er det oppdrett ute i Brensvik. Man så tendenser til at fisken skydde de områdene, og antakelig var det mye dritt og forurensing.

Bjørnar Nilsen og Yngve Nilsen, Markoppnes: Før var det 3 lakseoppdrettsanlegg her i fjorden. De lå her ved Fægfjord, i Klubben og Kvalsund. Det var små anlegg sammenlignet med dagens oppdrett, egentlig bare miniatyranlegg. Vi merka ikke så mye negativt med de anleggene, bortsett av at det var en del oppdrettslaks i Repparfjordelva. Nå er det kommet nye anlegg ute ved Enkeneset og ved Toktebuktneset (utenfor Klubben). Det ene er nylig starta opp og det andre skal starte. Bjørnar forteller at han har hatt et laksebruk her ved Markop, men at det er på nordsiden av fjorden at det er best å få laks, uten tvil. Nå er det 7 eller 8 sjølaksebruk i fjorden. På den beste plassen fikk dem i fjor 100 laks på et døgn, på det meste. Yngve forteller at han fisker mest i elva. Under perioden med gruvedrift var det nedgang i laksefangstene i Repparfjordelva, det finnes det statistikk på¹. Så tok det seg opp igjen, 7-8 år etter at gruvedrifta ble lagt ned.

7.4 PERIODEN 1972-1978 GRUVEDRIFTENS INNVIRKNING PÅ FISKET OG FJORDEN

Helge Hansen, Klubben: Det var gruvedrift før krigen også, men i 1972 starta Folldal opp. Jeg hadde akkurat kjøpt en 28 fots båt, og fiska en del inne i fjorden i tillegg til at jeg drev noe inne i Refsbotn. På slutten av Folldaltiden hadde jeg en litt større båt. Vi fulgte fisken innover på nordsiden av Repparfjorden. Det var en god del sild i lag med torsken, og det var i området der dem slapp ut slammen. Torsken var ikke etanes, og særlig på levra kunne man merke smaken. På den tiden var det svært vanskelig å få solgt fisken fra Repparfjorden. Til fersk anvendelse tok dem ikke imot fisken, ute i Havøysund. Fisken var rett og slett av svært dårlig kvalitet. Fisken var rød inne ved beinan, og særlig den magreste fisken var dårlig. Merkelig nok merka man ikke bismak på flyndra, selv den som ble fiska utafor Markop. Man vet ikke nokka om ringvirkninger og skadevirkninger på fjorden, etter de utslippan. Repparfjorden er ganske grunn, så den er ømtålig for forurensning. Laksen trur jeg ikke har vært skadelidende på grunn av gruvedrifta.

Johan Eliassen, Kokelv: Dem skulle aldri ha fått tillatelse til å slippe slammen i fjorden. Det skulle aldri ha skjedd, og det var helt forferdelig. Det ble grunna av slammen og fisken var ikke etanes. Det gikk nedover da også. Det var to ting, hand i hand, og det må forskerne finne ut. Hvorfor gikk det sånn? Men jeg vet at stammen ble nedfiska. På slutten rodde dem med 12 omfars garn. På høsten brukte dem snurpenot, og fiska opp det lille som var igjen. Fisk på 4 til 6 hekto.

Bjørnar Nilsen og Yngve Nilsen, Markoppnes: Det ble mindre fisk etter hvert og utslippene fra gruvedrifta har hovedskylden. De hadde en slange ut i fjorden, og der ble det 15 meter

¹ Fangsstatistikken for laksefisket i Repparfjordelva viser en klar nedgang i tiden 1979-1982, i etterkant av deponeringen fra Folldal verk. Fangstene økte igjen fra 1983-91.

grunnere. Det la seg et lag med slam på bunnen helt utafor Fæg fjord. Når det ble brukt snurrevad så ble slammen som lå på bunnen rota opp. Bjørnar forteller at han drev med garn der på fritiden. Når man drog garnen så båten ut som et skyllekar, og fisken var helt grå. Når man skar i den så knasa det. Fisken lukta og var ikke etanes. Det var en herifra som tok prøver av fisken, og sendte til Tromsø. Men de prøvene er blitt borte og vi fikk aldri noe svar. Man hører at noen sier at det ikke finnes dokumentasjon på at utslippene fra gruva ødela, men det brukes kun som en tynn unnskyldning.

7.5 SITUASJONEN I DAG – PLANENE OM GRUVEDRIFT

Johan Eliassen, Kokelv: Fisket tok seg nok litt opp igjen etter at gruva ble nedlagt, men Repparfjorden ble aldri det samme som den engang var. Repparfjorden er lik mange andre fjorder i Finnmark. Nedgang i fiske og nedgang i folketall. Det er bare elendighet. Det er ikke mange fiskere igjen nå. Repparfjorden er ikke nokka fiskefjord lenger, hvor man kan leve av fiske. Mest til turistbruk og litt matauk, og for noen pensjonista. Fiskestammen er nesten borte, og det kan ta lang tid før fisken kan ta seg opp igjen. Jeg har dårlig tru på at Repparfjorden vil bli en god fiskefjord igjen. Selvfølgelig i mindre målestokk, men jeg tviler.

Jeg ser for meg at uten gruvedrift så er det over og ut med Kvalsund som selvstendig kommune. Det er snakk om flere hundre arbeidsplasser. Men om jeg skal kunne gå inn for det, så må det gis garantier om at naturen ikke ødelegges. Får dem det til, med et skikkelig deponi, sånn at det ikke kommer et støvkorn i fjorden, da går jeg med på det.

Helge Hansen, Klubben: Nu er det vanskelig å leve av fisken inne i fjorden. Sesongen er for kort og man må basere seg på å gå ut av fjorden i tillegg for å kunne leve av fiske alene. Det er lite fisk i fjorden nå mot hva det engang var, og den lokale stammen er nesten fiska opp, på grunn av for effektivt fiske. Tareskogen er mye borte, men det har begynt å ta seg opp en del på sørsiden. Seien i Kvalsund har blitt borte i tillegg. Nå er det vel 3 heltidsfiskere igjen, og noen fritidsfiskere og pensjonister som enda driver litt. Når det gjelder den planlagte gruvevirksomheten, så snakkes det om å lage en barrikade ut i sjøen hvor slammet samles. Og videre at det blandes inn sjøvann, slik at slammet synker fort til bunnen. Det er vanskelig å si hvordan dette vil fungere, men hvis det fungerer bra på denne måten, så kan nok muligens gruvedrift kunne forenes med fortsatt fiske i fjorden. Men man må huske på at naturen er sårbar.

Bjørnar Nilsen og Yngve Nilsen, Markopnes: Antall fiskere har gått tilbake og nå er det 6-7 yrkesfiskere igjen. Vi har ikke eget fiskebruk, etter at bruket i Kvalsund ble lagt ned i 2004. Fjorden er oppvekstområde for kysttorsk, vi har enormt mye småhyse, en god del småkveite og hvitting. Man kan se at tareskogen begynner å ta seg opp igjen. De lokale båtene kan fiske 10-12 tonn på en sesong, til sammen 70-80 tonn. Enkelte år kan det komme store mengder torsk inn i fjorden, sist det skjedde var i 2007. Da var det 40 fremmedbåter som fiska her. Den fisken som disse fremmedbåtene får, blir ikke registrert på Repparfjorden, og på den måten blir det feil i statistikken over mengde fisk.

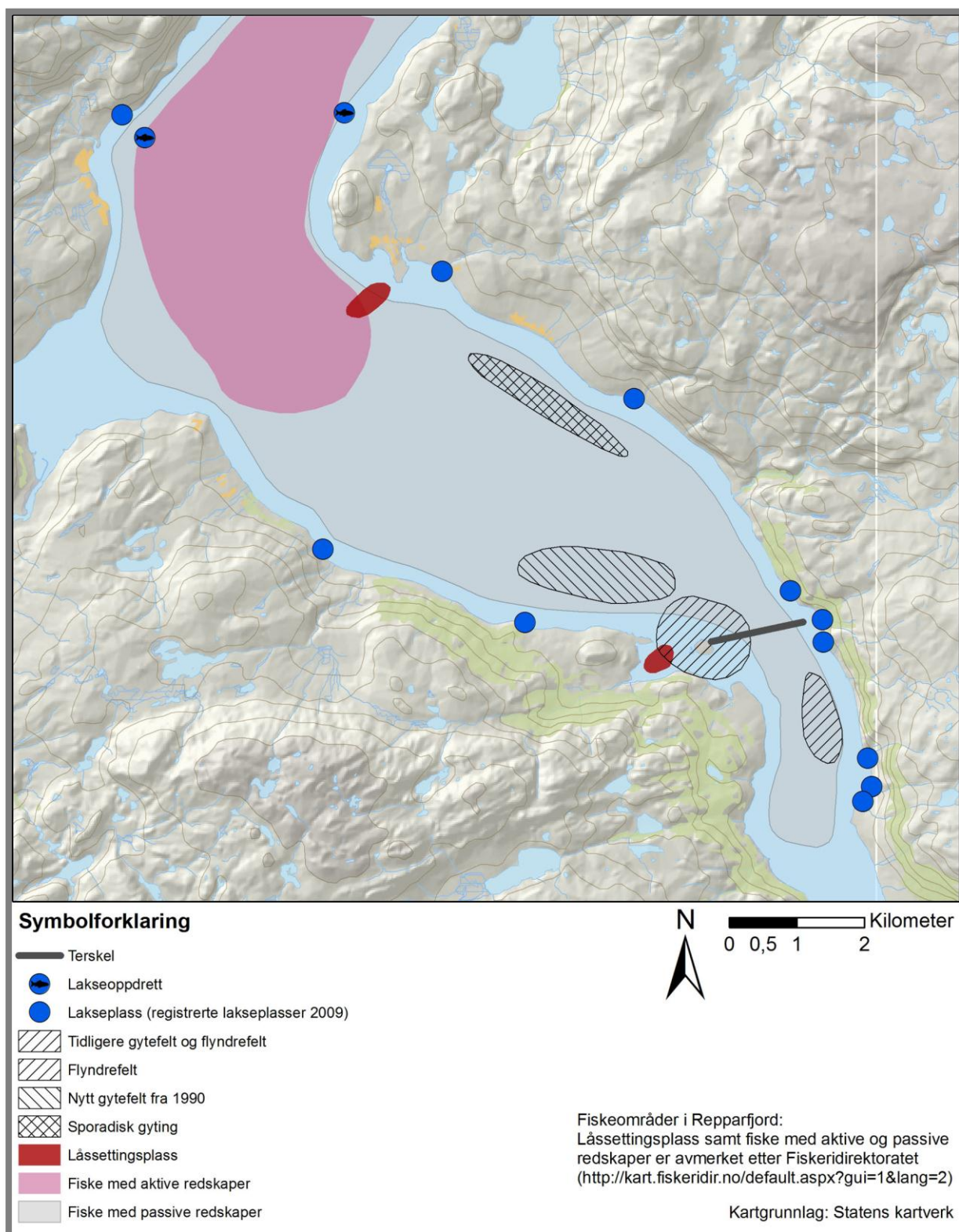
Vi vil ikke ha gruvedrift, og trur ikke at dem klarer å hindre slammen i å ødelegge fjorden. Blir det gruvedrift så blir det en død fjord. Uten gruvedrift så trur vi at fisket kan ta seg opp, for her er en god del småfisk, det er gode matforhold og mye sild i fjorden nå. Vi synes at Kvalsund kommune har forsømt fiskeriene. Det virker som om de er kun opptatt av gruvedrift

og vindmøller. Kommunen har ikke tatt fiskerne med på råd, og det løftes ikke en finger for å gjøre noe med fiskeriene. Fjorden har bestandig vært hjertet i kommunen, og det er derfor folk har bosatt seg her, på grunn av fisken. Det er synd at fjorden skal bli oversett og voldtatt enda en gang, på grunn av sjødeponiet.

7.6 SAMMENDRAG FRA MUNTlige KILDER

Intervjuene bekrefter beskrivelsen av Repparfjorden som en rik fiskefjord i tidligere tider, men tilbakegangen i fisket startet allerede på slutten av 1950-tallet. Det er gytefelt for kysttorsk både på nordsiden av fjorden og på sørsiden nord for Fæg fjordholmen. Tidligere var det også et gytefelt innerst i fjorden. Fjorden er et oppvekstområde for hyse, og det har vært gode forekomster av flyndre og kveite i fjorden. Før sildebestandens kollaps på 1960-tallet var det mye sild i fjorden, og i de senere år er silda kommet tilbake. Det har vært godt sjølaksefiske i fjorden, spesielt på nordsiden. I dag er fisket gått sterkt tilbake, og det er få fiskere igjen i området sammenlignet med tidligere. Erfaringene fra perioden med gruvedrift på 1970-tallet var at sjødeponiet til Folldal verk hadde en negativ innvirkning på det lokale fisket, men overfiske har trolig hatt størst betydning for tilbakegangen i fisket. Laksefisket i Repparfjordelva gikk tilbake i perioden 1979-82, etter opphør av Folldal verk sitt sjødeponi. Det er ikke forsket på sammenhenger mellom sjødeponiet og tilbakegangen i laksefisket. Fiskerne er sterkt kritiske til sjødeponi ved eventuell ny oppstart av gruvedrift.

Kartet på neste side viser lokaliseringen av gytefelt og flyndrefelt etter beskrivelser i intervjuene (figur 12). I tillegg er fiskeområdet for aktive og passive redskaper samt låssettingsplasser for sei tegnet inn etter Fiskeridirektoratets kartlegging (<http://kart.fiskeridir.no/>) og lakseplasser i sjøen etter informasjon fra FeFo/Fylkesmannen i Finnmark.

Figur 12: Gyteområder og bruksområder på fjorden. Kilder: Fiskeridirektoratets nettsider og muntlige kilder. Kart: Alma Thuestad, NIKU.

8. INNSPILL FRA SJØSAMISKE ORGANISASJONER

Sametingets retningslinjer for endret bruk av meahcci/utmark (2006) vektlegger aktiv involvering av samiske interesser så tidlig som mulig i beslutningsprosessen. Utreder har vært i kontakt med to organisasjoner som anses relevant i forhold til sjøsamiske interesser i dette området, Bivdi, sjøsamisk fangst- og fiskeriorganisasjon, og Vest-Finnmark sjøsameforening SFF. Styrevedtak fra de to organisasjonene gjengis her.

8.1 STYREVEDTAK FRA BIVDI (JANUAR 2011)

“Gruvedrift i Repparfjorden”

Bivdi er kjent med at selskapet Nussir har planer om å starte opp med gruvedrift i Repparfjorden. Fra selskapets planprogram kan man lese at det planlegges et sjødeponi i fjorden. Der fremkommer det at det vil bli utarbeidet en konsekvensutredning for hva utslippene vil medføre for livet i fjorden og for Repparfjordelva.

Repparfjorden har tidligere vært en god fiskefjord med mange fiskere og stor aktivitet. I de senere årene har fiskeressursene blitt mindre, og i dag er det ikke mange fiskere igjen. Det vil være av stor betydning å få klarhet i hva dette skyldes, og om tidligere gruvedrift kan ha noe av skylden for denne utviklinga. Selv om det ikke akkurat nå er stor fiskeaktivitet, så kan dette fort endre seg dersom ressursene av eksempelvis fjordorsk tar seg opp igjen.

Bivdi er bekymret for hvilke konsekvenser utslipp fra virksomheten vil medføre. Et landdeponi vil sannsynligvis være langt mer miljøvennlig, og en slik løsning er å anbefale, utfra føre var hensyn. Bivdi vil påpeke at det i mange land er forbudt med sjødeponi i forbindelse med gruvedrift.

Det foregår nå et arbeid for å sikre fiskerettighetene for sjøsamene og den øvrige befolkningen i Finnmark, og det er kommet signaler om at dette vil bli avgjort i løpet av dette året, og at dette blir lovfestet. Da synes vi at det vil være underlig om hensynet til reindrifta vil veie tyngre enn hensynet til fiskerettighetene for den sjøsamiske befolkningen, i spørsmålet om landdeponi kontra sjødeponi.

Bivdi vil avvente konsekvensutredningen før vi tar endelig standpunkt til Nussirs planer”.

8.2 STYREVEDTAK FRA SAMENES FOLKEFORBUND (MAI 2010)

“Høringsuttalelse til foreslått planprogram for gruvedrift i Repparfjord”

Vi er ikke høringsinstans i denne saken, noe vi undrer oss over da vi har gitt beskjed til gruveselskapet om at vi ønsker å være det. Vi har derfor i denne omgang valgt å støtte

andre lokale foreninger i området som er med på høringen. Vi regner med at vi nå blir tatt med i den videre prosessen i saken.

Samenes Folkeforbund SFF er en samisk landsomfattende hovedorganisasjon og har tett innpå 800 medlemmer. I Kvalsund har vi ett lokallag, Vest Finnmark sjøsameforening SFF, dette lokallaget alene, har 120 medlemmer. Vi regner derfor oss for å være en representativ representant for hele befolkningen som bor i området. Mange av våre medlemmer er også medlemmer i disse bygdelagene som vi støtter.

Vi vil presisere at vi ikke er imot gruvedriften og ønsker disse arbeidsplassene velkommen. Vi ser også positivt på at dette vil gi ringvirkninger for Kvalsund kommune og regionen. Imidlertid må vi også få lov til å presisere at vi ikke er for gruvedrift for enhver pris. Slik vi ser det kan dette prosjektet komme til å rasere hele Repparfjord og Repparfjordelva. Vi vil ikke være med på og gjøre ubotelig skade på området, en skade det ikke vil være mulig å reversere.

Derfor ser vi det slik at landdeponi foreløpig peker seg ut til å være den eneste og beste løsningen. Vi ber dere derfor om å se videre på alternative løsninger på land, det kan finnes flere løsninger eller en kombinasjon av disse der vi slipper å rasere fjorden.

Vi støtter derfor vedlagte uttalelse fra Kvalsund kystfiskarlag v/ leder Yngve Nilsen.

Vi støtter også vedlagte uttalelsen fra bygdelaget i Fægfjord og Markop v/ Jørgen Kleivan og Jonny Olsen.

Disse to uttalelsene stemmer godt overens med vårt syn, men vi vil vurdere saken videre og bringe den inn for vårt Landsstyre”.

Leder i Vest-Finnmark Sjøsameforening (lokallag av Samenes Folkeforbund) har i tillegg gitt følgende presisering av foreningens standpunkt i en e-post til utreder:

“Vi har sendt inn denne høringsuttalelsen, men mye har endret seg etter dette. Vi er ikke lenger konsekvent imot sjødeponi, dette ut fra nye opplysninger fra gruveselskapet. Deponi på dypt vann (90 m) med den nye teknologien der slammet legger seg på bunnen kan aksepteres. Vi ser også positivt på at dette dreier seg om et “brakkvannsområde” i indre del av fjorden, der havbunnen kun vil bli hevet med ca. 20 meter.

Vi har ikke hatt noen form for samarbeid med de andre foreninger og lag i området etter at høringsuttalelsen ble sendt. Vi støtter oss derfor til hovedorganisasjonen vår, Samenes Folkeforbund SFF og dens prinsipielle syn i slike saker. SFF står helt klart på at det er behov for samfunnsutvikling og arbeidsplasser, men at det må tas så store hensyn til naturen som mulig. Slik saken står i dag vil vi presisere at da vi sendte inn vår høringsuttalelse, var vi ikke høringsinstans. Det var derfor viktig for oss å støtte andre med et mer restriktivt syn på saken enn oss, dette for å få en sjans til å være med i den videre prosessen.

Saken ble ikke behandlet på vårt Årsmøte som egen sak, men ble grundig diskutert etter Årsmøtet med alle deltakerne til stede. Konklusjonen på dette møtet ble at vi er skeptisk til utslipp i fjorden, men kan akseptere det dersom det ikke er til stor skade, slik det var da Follidal verk drev gruvedrift i samme område.”

9. VERDIVURDERING

Verdien av henholdsvis berørte sjøarealer og landarealer i kystsonen kan vurderes både ut i fra den konkrete økonomiske verdien arealene har i forhold til dagens sjøsamiske bruk, og i forhold til en ikke-prissatt verdi i forhold til sjøsamisk kulturarv og som en del av naturgrunnet for sjøsamisk kultur og næring, i dag og tilbake i tid. For mer spesifikk vurdering av naturverdier og kulturminneverdier, vises det til delutredninger om disse temaer.

9.1. SJØAREALENE OG FISKERESSURSENE

De berørte sjøarealene og fiskeressursene i Repparfjord har fortsatt betydning for fiske, sjøsamisk fiske inkludert. Fiskeressursene i fjorden er imidlertid sterkt redusert i forhold til 1950-60-tallet, da det ble tatt opp flere hundre tonn fisk fra Repparfjord. Det drives noe næringsfiske, og en god del rekreasjonsfiske i fjorden i dag. Ut i fra informasjon fra muntlige kilder, er Repparfjorden et oppvekstområde for hyse og det er gyteområder for kysttorsk i fjorden. Det er 10 registrerte lakseplasser for sjølaksefiske i fjorden. Sjølaksefisket regnes som godt, særlig på nordsiden. Seks av de 10 lakseplassene er i innerste del av fjorden. Det er rimelig å regne sjølaksefisket som både norsk og sjøsamisk bruk (Borch mfl. 2009). Utløpet til Repparfjordelva er innerst i fjorden. Repparfjord er en nasjonal laksefjord.

Den samlede økonomiske verdien av dagens næringsfiske i Repparfjorden er liten. Hvis rekreasjonsfiske/fiske for matauk tas med i vurderingen blir verdien noe større. Den største enkeltverdien knyttet til fiske/fiskevandring i fjorden i dag, er den samlede verdien av sjølaksefisket og laksefisket i Repparfjordelva, når økonomisk verdi og rekreasjonsverdi vurderes samlet. Det legges her til grunn at laksefisket, samlet sett, omfatter en sjøsamisk bruk av ikke-spesifisert omfang. Verdien av laksefisket i Repparfjordelva er ikke inkludert i verddivurderingen.

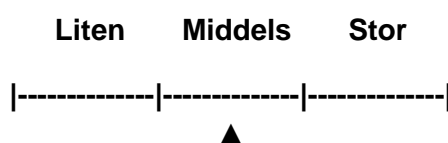
Figur 13 viser verdisetting av de berørte sjøarealer, inkludert de utnyttbare biologiske ressurser i fjorden. Verdien for nåværende sjøsamisk bruk tar ikke hensyn til omfanget av nåværende bruk, men viser til den samlede verdien av fiskeressurser i fjorden (laks inkludert) for de eksisterende sjøsamiske brukere. Verdien kan være stor for enkeltbrukere til tross for at den samlede verdien i en større sammenheng er beskjeden.

	Verdisetting
For nåværende sjøsamisk bruk	Stor
For bevaring av naturgrunnet for samisk kultur og næring	Middels
For bevaring av samisk kulturarv	Liten

Figur 13: Verdisetting av sjøarealer (ikke-prissatte verdier)

Verdien for bevaring av naturgrunnlaget for samisk kultur og næring viser til Norges folkerettslige og grunnlovfestede forpliktelse til å ivareta samisk kultur og næring. Naturgrunnlaget for samisk kultur og næring viser til både nåværende og tidligere samisk bruk av områder og ressurser. Ut i fra en slik forståelse har ressurser og områder fortsatt verdi som en del av et naturgrunnlag for samisk kultur og næring, selv om bruken har endret seg eller har gått tilbake. Når verdien her settes til *middels*, viser det til bevaringsverdien i forhold til folkerettslige forpliktelser til å ivareta naturgrunnlaget for samisk kultur og næring og formuleringen i Sametingets planveileder: “*Kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner skal sikre at endret arealbruk i samiske kyst- og fjordområder ikke medfører irreversibel skade eller ødeleggelse av lokalt fiske av vesentlig betydning for befolkningen i et bestemt område.*” Ut i fra dagens bruk er det ikke grunnlag for å hevde at fisket er av *vesentlig betydning* for befolkningen i området, og verdien vurderes ut i fra det som *middels*. Bevaring av samisk kulturarv viser til kulturminner og kulturmiljøer knyttet til samisk bosetting og næring.

Samlet vurdering av ikke-prissatt verdi:

9.2. SJØNÆRE AREALER

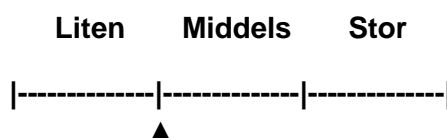
Mandatet for utredningen viser til sjønære arealer, det vil si landarealer i kystsonen. Det gjelder i første rekke den kyststrekningen som inngår i planområdet. I tillegg grenser kyststrekningene i hele fjorden til sjøarealer som inngår i planområdet. Det er ikke definert nøyaktig hva som ligger i formuleringen sjønære områder, men avgrensningen til kystsonen innebærer at høyereliggende områder, blant annet området som er utpekt for eventuelt landdeponi for gruveavfall faller utenfor det arealet som utredes her. Innen for rammen av denne utredning har det ikke vært mulig å vurdere den økonomiske verdien av de berørte sjønære arealer for sjøsamisk bruk i dag. Når det gjelder historisk bruk, viser Friis sine kart fra 1861 (figur 7 og 8) at bosettingen innerst i Repparfjorden var på den tiden utelukkende sjøsamisk. Ut i fra dette kan vi anta at den sjøsamiske bruken av strandsonen da var omfattende, noe som indikerer at kulturminner i strandsonen innenfor planområdet vil komme inn under Kulturminnelovens bestemmelse om automatisk fredning av samiske kulturminner som er eldre enn 100 år (Se for øvrig Myrvoll 2009).

Dagens sjøsamiske bruk kan ikke stedfestes eksakt, og omfanget lar seg ikke måle direkte. Som nevnt innledningsvis, brukes ikke ressursene i strandsonen på samme måte som tidligere i sjøsamisk tradisjon. Den økonomiske verdien av de berørte sjønære arealer for dagens sjøsamiske bruk antas samlet sett å være liten. For enkeltbrukere kan arealene likevel ha stor verdi, særlig hvis økonomisk verdi og rekreasjonsverdi ses under ett. Hva det betyr for verdien i forhold til sjøsamisk bruk lar seg ikke måle. Markedsprisen på eiendommer i strandsonen forventes for øvrig å gjenspeile den økonomiske verdien av de aktuelle arealer. De ikke-prissatte verdiene vurderes slik (figur 14):

	Verdisetting
For nåværende sjøsamisk bruk	Liten
For bevaring av naturgrunnlaget for samisk kultur og næring	Liten-middels
For bevaring av sjøsamisk kulturarv	Middel-stor

Figur 14: Verdisetting av sjønære områder i planområdet (ikke-prissatte verdier).

Samlet vurdering av ikke prissatt verdi

Når det gjelder Finnmarkseiendommens grunn i området bemerkes at Finnmarks-kommisjonen har som oppgave å kartlegge eksisterende bruks- og eierrettigheter som folk i Finnmark har ervervet på grunnlag av langvarig bruk, til den grunnen Finnmarkseiendommen overtok 1. juli 2006. Kommisjonen er i gang med en slik kartlegging. Kommisjonen har så langt ikke kartlagt eventuelle rettigheter til tidligere statsgrunn i Repparfjord. Det er hittil ikke meldt krav til Finnmarkskommisjonen om eiendoms- eller bruksrett på FeFo-grunn i Repparfjord.

10. OMFANG OG KONSEKVENNS

I det følgende vurderes omfang og konsekvens for sjøsamisk bruk av Repparfjorden og sjønære arealer. Omfang og konsekvens vurderes for alternativene 1, 2 og 3.

Kriterier brukt for å vurdere omfang følger det som er angitt i Statens vegvesens *Håndbok 140* (2006). Tiltakets omfang angis i henhold til en femdelt skala. Vurdering av tiltakets forventede konsekvenser er resultat av en avlesning. Denne gjøres ved å sammenholde definerte verdier og alternativenes omfang (figur 3). Tiltakets forventede konsekvenser (positiv, ingen eller negativ konsekvens) beskrives ved hjelp av en nidelt skala. Det er for øvrig redegjort for metodikk for vurdering av omfang og konsekvens i kapittel 2.

Utredningens mandat er avgrenset til fjorden og de sjønære arealer. Det innebærer at konsekvenser av landdeponi på Ulveryggen ikke blir vurdert her, og alternativene med henholdsvis sjødeponi og landdeponi blir reelt sett ikke vurdert opp mot hverandre. De negative konsekvensene for sjøsamisk bruk vil være avhengig av hvilken deponiløsning som blir valgt. Planprogrammet gir ikke en detaljert beskrivelse av sjødeponi-alternativet når det gjelder lokalisering eller praktiske/teknologiske løsninger. I Planprogrammet antydes det imidlertid at med nye teknologiske løsninger kan et eventuelt sjødeponi bli mindre skadelig for miljøet enn tilfellet var på 1970-tallet da Folldal verk deponerte gruveavfall i fjorden. Inntil det foreligger en nærmere dokumentasjon på dette, vil vurdering av konsekvenser av sjødeponi bygge på tidligere erfaringer. Det foreligger ikke forskningskunnskap om effektene av sjødeponiet på 1970-tallet, men ut i fra lokale beskrivelser av virkningen på livet i fjorden, må det antas at sjødeponi vil ha en negativ effekt på fisk og annet liv i fjorden.

10.1 SJØAREALENE OG FISKERESSURSENE

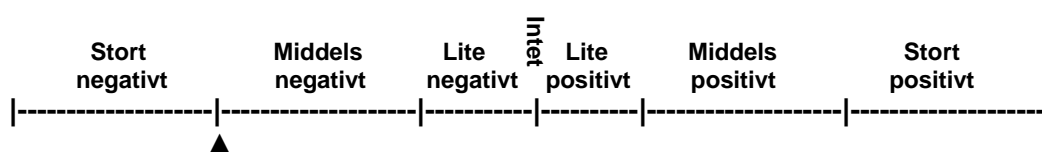
10.1.1. OMFANG

Alternativ 1 med sjødeponi

Som nevnt innledningsvis, inneholder *Sametingets planveileder for sikring av naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv for planlegging etter plan- og bygningslovens plandel*, en presisering (punkt 6.1) av *Sametingets retningslinjer for endret bruk av meahcci (utmark) i Finnmark fylke*, om sjøarealer og fiske i kyst- og fjordområder med samisk bosetting: "*Kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner skal sikre at endret arealbruk i samiske kyst- og fjordområder ikke medfører irreversibel skade eller ødeleggelse av lokalt fiske av vesentlig betydning for befolkningen i et bestemt område.*" Det foreligger ikke dokumentasjon på at et eventuelt sjødeponi vil medføre irreversibel skade eller ødeleggelse av lokalt fiske i Repparfjord. Ut i fra tidligere erfaring med sjødeponi i området er det grunn til å regne med betydelig negativ innvirkning på kort sikt². Som vi har

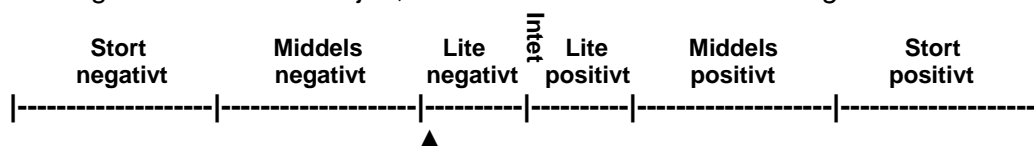
² Se for øvrig Akvaplan.niva/NIVA sine grunnlagsundersøkelser i Repparfjorden og Klima-og forurensningsdirektoratet (2010): *Bergverk og avgangsdeponering. Status, miljøutfordringer og kunnskapsbehov.*

vært inne på i forbindelse med verdivurderingen, er det tvilsomt om formuleringen i Sametingets planveileder; "lokalt fiske av vesentlig betydning for befolkningen i et bestemt område" kan brukes om dagens fiske i Repparfjorden. Fisket i fjorden har betydning for enkeltbrukere, men ut i fra at både antall fiskere og fangstmengden er sterkt redusert i forhold til tidligere år er det lokale fisket i fjorden neppe av *vesentlig* betydning for majoriteten av befolkningen i området i dag. Likevel er det rimelig sikkert at alternativet med sjødeponi vil ha størst negativ virkning for sjøsamisk bruk av fjorden, sammenlignet med alternativet med landdeponi. Med forbehold om manglende dokumentasjon om det planlagte sjødeponiet, vurderes omfanget av dette alternativet for som *stort/middels negativt*.

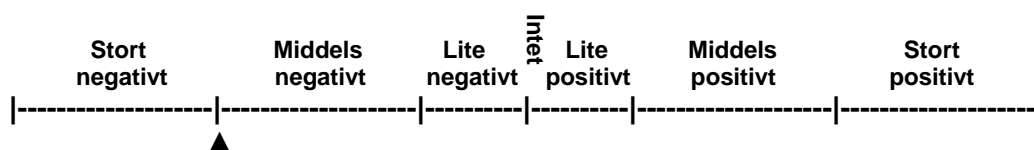
Alternativ 2 med landdeponi

Alternativet med landdeponi innebærer et stort inngrep i landarealer, men disse synes i mindre grad å berøre sjøarealene. Avrenning og partikkelspredning til fjorden kan likevel utgjøre en negativ innvirkning på sjøarealene som det er vanskelig å vurdere omfanget av (Se Klima- og forurensingsdirektoratet 2010). Omfanget av dette alternativet med forbehold om begrenset dokumentasjon, vurderes å være *middels/lite negativt*.

Alternativ 3, kombinasjon av sjødeponi og gjenfylling av gruveganger i Ulveryggen

Alternativ 3 forutsetter en tillatelse til gjenfylling av gruveganger etter at Ulveryggen-feltet er uttømt. For øvrig forutsetter det sjødeponi som under alternativ 1 under første del av driftsperioden, mens gjenfylling av gruveganger kan eventuelt innebære at deponering i sjø kan avsluttes eller reduseres i siste del av driftsperioden. I den grad dette alternativet fører til en kortere periode med sjødeponering kan det bety at totalbelastningen på økosystemet i fjorden blir noe mindre. Omfanget av dette alternativet med forbehold om begrenset dokumentasjon, vurderes å være *stort/middels negativt*.

10.1.2 KONSEKVENNS

Alternativ 1 med sjødeponi: Middels negativ konsekvens (- -)

Alternativ 2 med landdeponi: Liten negativ konsekvens (-)

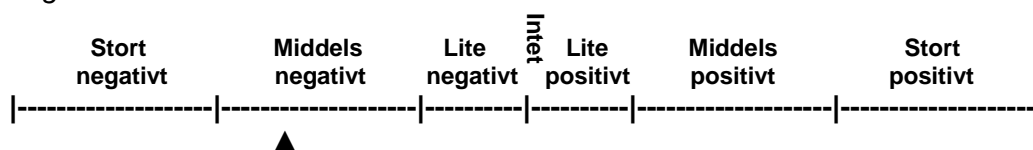
Alternativ 3, kombinasjon av sjødeponi og gjenfylling av gruveganger i Ulveryggen: Middels negativ konsekvens (- -)

10.2 SJØNÆRE AREALER

10.2.1 OMFANG

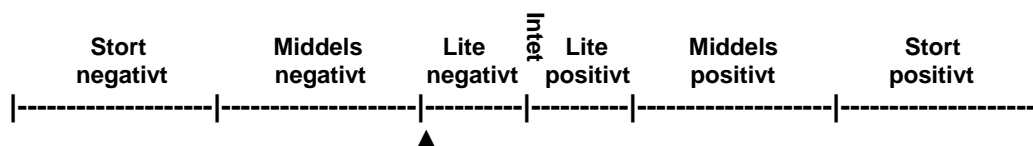
Alternativ 1 med sjødeponi

Den sjøsamiske bruken av fjorden og de sjønære arealene henger nøye sammen. Omfanget av dette alternativet med forbehold om begrenset dokumentasjon, vurderes å være *middels negativt*.

Alternativ 2 med landdeponi

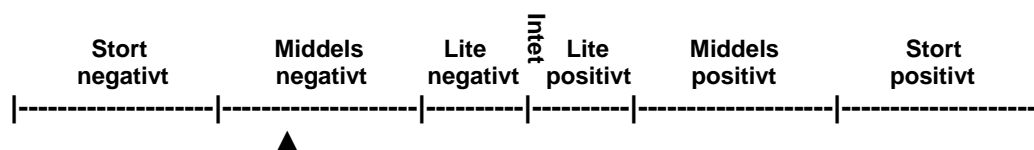
Alternativet med landdeponi innebærer et stort inngrep i landarealer. For sjøsamisk bruk av sjønære arealer vurderes omfanget av dette alternativet med forbehold om begrenset dokumentasjon, å være *middels/lite negativt*.

Alternativ 3, kombinasjon av sjødeponi og gjenfylling av gruveganger i Ulveryggen.

Alternativ 3 forutsetter en tillatelse til gjenfylling av gruveganger etter at Ulveryggen-feltet er uttømt. For øvrig forutsetter det sjødeponi som under alternativ 1 under første del av driftsperioden, mens gjenfylling av gruveganger kan eventuelt innebære at deponering i sjø kan avsluttes eller reduseres i siste del av driftsperioden. I den grad dette alternativet fører til

en kortere periode med sjødeponering kan det bety at totalbelastningen på økosystemet i fjorden blir noe mindre. Den sjøsamiske bruken av fjorden og de sjønære arealene henger nøye sammen. Omfanget av dette alternativet med forbehold om begrenset dokumentasjon, vurderes å være *middels negativt*.

10.2.2 KONSEKVENNS

Alternativ 1 med sjødeponi: middels negativ konsekvens (- -)

Alternativ 2 med landdeponi: Liten negativ konsekvens (-)

Alternativ 3, kombinasjon av sjødeponi og gjenfylling av gruveganger i Ulveryggen: middels negativ konsekvens (- -)

10.3. SAMMENFATNING AV OMFANGS- OG KONSEKVENSVURDERING

0-alternativet, uten gjenåpning av gruvedrift, består av to alternativer (a og b), med og uten ny 420kV kraftlinje. For sjøsamisk bruk av fjorden og de sjønære arealer vil kraftlinjen ikke ha merkbar betydning. Omfanget av 0-alternativet kan, under gitte forutsetninger være positivt for sjøsamisk bruk av fjorden og de sjønære arealer, hvis forholdene for øvrig ligger til rette for at økosystemet i fjorden utvikler seg i positiv retning og tilgangen på fisk øker. Dette avhenger imidlertid av flere andre variabler som ikke er knyttet til gruvedriften.

Tabellen under viser vurderingen av konsekvenser av de ulike alternativene, sammenholdt med vurdering av (ikke-prissatt) verdi av henholdsvis sjøarealene – fiskeressursene (fjorden) og de sjønære arealer, i forhold til sjøsamisk bruk. Den sjøsamiske bruken av sjøarealene og de sjønære arealene henger nøye sammen, slik at negative konsekvenser for bruk av fjorden også rammer bruken av de sjønære landarealene. Alternativ 2 med landdeponi vurderes å ha noe mindre negativ konsekvens for sjøsamisk bruk av fjorden og sjønære arealer enn Alternativ 1 og 3 (figur 15).

Konsekvensvurdering – sjøsamisk bruk av Repparfjorden og sjønære arealer			
	Alternativ 1 Med sjødeponi	Alternativ 2 Med landdeponi	Alternativ 3 Kobinasjon av sjødeponi og gjenfylling av gruveganger på Ulveryggen
Sjøarealene og fiskeressursene	Middels negativ konsekvens (- -)	Liten negativ konsekvens (-)	Middels negativ konsekvens (- -)
Sjønære arealer	Middels negativ konsekvens (- -)	Liten negativ konsekvens (-)	Middels negativ konsekvens (- -)
Rangering av alternativ 1, 2, og 3	2	1	2

Figur 15: Sammenfatning av konsekvensutredning; alternativ 1, 2 og 3.

11. REFERANSER

- Borch, Trude, Arild Buanes, Geir Runar Karlsen og Frank Olsen (2009): *Sjølaksefiske i sjøsamiske områder – rettigheter og kulturell betydning*. Norut rapport 1/2009.
- Falkenberg, Johs (1941): *Bosettingen ved Indre Laksefjord i Finnmark, opptegnelser fra 1938*. Nord-norske samlinger. Etnografisk Museum
- Jakobsen, Ragnvald (1987): *Kvalsund i Finnmark. Bygdebok om Kvalsunds folk og forhold*. Kvalsund kommune.
- Klima- og forurensningsdirektoratet (2010) *Bergverk og avgangsdeponering. Status, miljøutfordringer og kunnskapsbehov*. TA-2715.
- Kolsrud, Knut (1955): *Sjøfinnane i Rognsund*. Institutt for folkelivsgranskning, Universitetet i Oslo.
- Larsen, Anders (1950): *Om sjøsamene*. Tromsø Museum.
- Myrvoll, Elin Rose (2009): *Kulturminnefaglig rapport. Kopperutvinning i Riehpovuotna/Repparfjord, Kvalsund kommune*. NIKU rapport 227/2009
- Nesheim, Asbjørn (1949): *Traits from life in a sea-lappish district. Told by Anders Monsen from Repparfjord*. Nord-norske samlinger. Etnografisk Museum.
- Smith, Carsten (1990): Om samenes rett til naturressurser – særlig ved fiskerireguleringer. *Lov og Rett* 1990/side 507.
- Sametinget (2006): *Retningslinjer for endret bruk av meahcci (utmark)*
- Statens vegvesen (2006): *Håndbok 140, konsekvensanalyser, veiledning*
- SWECO (2010): *Planprogram: Reguleringsplan med konsekvensutredning for planlagt gruvedrift i Nussir og Ulveryggen i Kvalsund kommune*.

Annet:

Friiskartene: <http://www.dokpro.uio.no/friiskartene/1861/1861oversikt.html>

<http://www.fiskeridir.no/statistikk/fiskeri/fiskere-fartoy-og-tillatelser/opplysninger-om-fiskere-fra-fiskermanntallet>

